

MICHAŁ APIECIONEK

Zgromadzenie Ducha Świętego
Madagaskar

Idea personalizmu Emmanuela Mouniera

Emmanuel Mounier's Idea of Personalism

WPROWADZENIE

Rozumiane szeroko pojęcie personalizmu odnajdujemy zarówno w filozofii, jak i teologii czy medycynie, a nawet w gospodarce¹. W Polsce personalistyczne idee dały początek, w 1958 roku, środowisku „Więzi”. Stało się ono propagatorem personalizmu, którego inspiratorem był francuski filozof i założyciel pisma „Esprit”, Emmanuel Mounier². Naukowe zainteresowanie personalizmem stało się w Polsce źródłem powstania dwóch katedr uniwersyteckich zajmujących się tym problemem, a filozofia Mouniera, w pewnym okresie, cieszyła się dużą popularnością w kręgach myślicieli katolickich. Pomimo to z biegiem czasu recepcja dzieł francuskiego filozofa osłabła³. Wydaje się jednak, że ogromne dzieło naukowe Mouniera: 15 książek i redakcja 165 numerów „Esprit”, nadal nie traci swej wartości inspiracyjnej⁴.

¹ Zob. W. Granat, *Personalizm chrześcijański. Teologia osoby ludzkiej*, Poznań 1985, s. 74.

² Zob. W. Słomski, *Duch personalizmu*, Warszawa 2008, s. 41. Więcej na temat E. Mouniera zob.: T. Płużański, *Mounier*, Warszawa 1967, s. 7nn; J.M. Burgos, *Personalizm. Autorzy i tematy nowej filozofii*, tłum. K. Koproński, Warszawa 2010, s. 59nn.; J. Conhil, *Emmanuel Mounier. Sa vie, son oeuvre avec un exposé de sa philosophie*, Paris 1966, s. 2nn; W. Wiczorek, *Emmanuel Mounier po latach*, „Więź” 6(500) 2000, s. 29nn; C. Gawryś, *Aktualność Mouniera*, „Więź” 12(506) 2000, s. 22nn; P.H. Kosicki, *Promieniowanie personalizmu. Mounier, „Esprit” i początki „Więzi”*, „Więź” 2/3(592-593) 2008, s. 111nn.; Z. Kunicki, *Emmanuel Mounier – personalizm i pobocza*, „Studia Warmińskie” 43(2006), s. 104.

³ Zob. W. Słomski, *Duch...*, dz. cyt., s. 51.; K. Guzowski, *Personalizm, czyli drogi odkrywania tajemnicy osoby. Posłowie*, w: S. Kowalczyk, *Personalizm – podstawy, idee, konsekwencje*, Lublin 2012, s. 177.

⁴ Zob. W. Słomski, *Duch...*, dz. cyt., s. 52; T. Płużański, *Mounier*, Warszawa 1967, s. 12.

I. ŹRÓDŁA I INSPIRACJE

Nie sposób jednoznacznie zakwalifikować Mouniera jako kontynuatora jakiejś jednej tradycji filozoficznej, z tego też względu ogólne zarysowanie jego naukowej formacji i głównych źródeł, z których czerpał myśli, będzie pomocne w odczytaniu jego idei personalizmu i związanej z nim teorii osoby.

Badacze odnajdują w myśli Mouniera specyficzny eklektyzm, który wynika z jego przeświadczenia o możliwości budowy nowego systemu filozofii chrześcijańskiej, otwartego na współczesność i czerpiącego pozytywne inspiracje z innych szkół i systemów⁵. Uznając nadrzędną wartość osoby w świecie, Mounier szuka płaszczyzny dialogu pomiędzy niekiedy zupełnie przeciwstawnymi stanowiskami, o ile wzbogacają one próbę wyjaśnienia fenomenu osoby⁶. Widoczne jest to w jego dziełach oraz w doborze autorów „Esprit”, gdzie odnajdujemy zarówno katolików, jak i protestantów, marksistów czy egzystencjalistów⁷.

Pierwszym źródłem inspiracji było dla Mouniera chrześcijaństwo, rozumiane przez niego jako niosąca przemiany siła, a nie hamulec w rozwoju społeczeństwa⁸. W gronie myślicieli chrześcijańskich mających wpływ na naukową formację Mouniera na pierwszym miejscu wymienić trzeba św. Augustyna i jego teorię subiektywizmu i irracjonalizmu oraz specyficzne dla niego, przepojone niepokojem, poszukiwanie prawdy⁹. Od niego także przejął Mounier przeświadczenie, że prawdy o Bogu i duszy należy szukać bardziej „sercem” niż rozumem¹⁰. Nawiązuje on także, choć bardzo ogólnie, do takich świętych, jak: Bonawentura, Franciszek Salezy, Jan od Krzyża i Franciszek z Asyżu¹¹.

Mounier czerpał także inspiracje z intelektualnej atmosfery Francji swej młodości. Czasy studenckie spędził na przesiąkniętym bergsonizmem, za sprawą Jacques’a Chevaliera, uniwersytecie w Grenoble. Zarówno z myśli chrześcijańskiej, jak i z bergsonizmu przejął on pewne idee, ale nie cały system, na przykład idee nieufności w stosunku do nauki i poznania rozumowego oraz intuicjonalizm. Dynamiczność otaczającego świata, teoria poznania „wewnętrznego” i „zewnętrznego”, widoczne u Mouniera, to także wpływ bergsonizmu¹². Inspirowali go myśliciele francuscy, jak Charles Péguy i Gabriel Marcel. Dzięki Péguy Mounier odkrył wagę i wartość życia doczesnego w doświadczeniu chrześcijańskim oraz przejął

⁵ T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 13, 17.

⁶ Zob. W. Słomski, *Duch...*, dz. cyt., s. 17, 52.

⁷ Zob. T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 9.

⁸ Zob. E. Mounier, *Co to jest personalizm?*, w: tenże, *Co to jest personalizm? oraz wybór innych prac*, Kraków 1960, s. 226; T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 13.; W. Słomski, *Duch...*, dz. cyt., s. 16.

⁹ Zob. T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 18; W. Słomski, *Duch...*, dz. cyt., s. 17.

¹⁰ Zob. T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 18.

¹¹ Tamże, s. 19; W. Słomski, *Duch...*, dz. cyt., s. 18.

¹² T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 19.

krytykę zamkniętych systemów myślowych¹³. Od Gabriela Marcela filozof przejął zainteresowania problemami subiektywistycznego rozumienia osoby oraz teorii komunikacji międzypersonalnej stanowiącej o istocie osoby¹⁴.

Mounierowska krytyka społeczeństwa krystalizowała się na podstawie różnych źródeł. Filozof czerpał inspiracje od personalisty Maxa Schelera. Obaj myśliciele krytykowali cywilizację mieszczańską, choć każdy z innego punktu widzenia: Scheler z pozycji fenomenologii i idei prawicowych, a Mounier jako przedstawiciel egzystencjalizmu chrześcijańskiego i lewicy społecznej¹⁵. Niemały wpływ na Mounierowską krytykę mieszczaństwa wywarł Fryderyk Nietzsche. Ten ostatni jako antychrześcijanin atakował całą ideę chrześcijaństwa, ukazując słabość moralności chrześcijańskiej. Mounier z kolei ową słabość upatrywał w moralności mieszczańskiej, którą z całych sił zwalczał¹⁶, a jako przeciwwagę dla Nietzscheańskiego „nadczołowieka” ukazywał autentycznego chrześcijanina zdolnego odeprzeć wszelkie ataki Nietzschego¹⁷.

Egzystencjalizm Martina Heideggera i Jeana-Paula Sartre’a, a właściwie polemika z teoriami obu filozofów pomogły Mounierowi w wykształceniu własnej koncepcji osoby i komunikacji międzypersonalnej. Nie zgadza się ona z pesymistyczną wizją samotności Sartre’a, bowiem dla Mouniera, pomimo istnienia pewnej sfery niekomunikowalności w osobie, jest ona zdolna do nawiązywania relacji interpersonalnych. Heideggerowskie spojrzenie na życie, które jest jedynie drogą ku śmierci, dało impuls do Mounierowskiej idei walki ze śmiercią. Także teoria wolności uwarunkowanej, jako antyteza wolności absolutnej, ma swe źródło w polemice z egzystencjalizmem¹⁸.

Filozofia, która wywarła największy wpływ na Mouniera, to marksizm. Z Marksem łączy go ogólna idea rewolucji, mająca być odpowiedzią na kapitalizm, degradujący osoby do poziomu rzeczy czy towarów. Według Mouniera kapitalizm, oparty na społeczno-ekonomicznych zasadach epoki, niszczył szansę personalizacji, czyli rozwoju osoby¹⁹. Dzieło Marksa, rozumiane jako trafne odczytanie rozwiązań społeczno-strukturalnych na kryzys społeczny lat dwudziestych XX wieku, powinno być – zdaniem Mouniera – realizowane przez chrześcijaństwo²⁰. Zwrócenie uwagi na problemy dotyczące alienacji ekonomicznej, społecznej i politycznej przejął on właśnie od Marksa, nie zgadzał się z nim natomiast w kwestiach związanych z religią. Jako chrześcijaninowi nie odpowiada-

¹³ Tamże, s. 19nn; W. Słomski, *Duch...*, dz. cyt., s. 18.

¹⁴ Zob. T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 20; W. Słomski, *Duch...*, dz. cyt., s. 18.

¹⁵ Zob. T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 21; W. Słomski, *Duch...*, dz. cyt., s. 18.

¹⁶ Zob. T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 23; W. Słomski, *Duch...*, dz. cyt., s. 18.

¹⁷ Zob. T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 22nn.

¹⁸ Zob. tamże, s. 25nn.; W. Słomski, *Duch...*, dz. cyt., s. 18nn.

¹⁹ Zob. T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 23; W. Słomski, *Duch...*, dz. cyt., s. 19.

²⁰ W. Słomski, *Duch...*, dz. cyt., s. 19.

ła mu teoria materializmu dialektycznego i historycznego oraz brak transcendencji w marksistowskiej *praxis*²¹. Wydaje się, że traktował on marksizm bardziej jako teorię socjologiczną, która, poprzez analizę stosunków pracy, wyjaśnia położenie człowieka w świecie, a nie jako system poglądów antychrześcijańskich²². Mounierowska chrześcijańska polemika z marksizmem była źródłem koncepcji nowej formy dialogu – ponadwyznaniowej, ogólnohumanistycznej, personalistycznej²³.

II. IDEA PERSONALIZMU

Personalizm, według Mouniera, jest filozofią, a nie zamkniętym systemem; nie unika on jednak systematyzacji, by jasno wyrazić swoje przesłanie²⁴. W dziele zatytułowanym *Co to jest personalizm?* mówi on nie tyle o personalizmie, ile o ruchu personalistycznym, który, w swym założeniu, jest integralnym wysiłkiem przezwyciężenia kryzysu z 1929 roku – kryzysu ekonomicznego ogłoszonego przez marksistów i kryzysu wartości, o którym mówili moralisci²⁵. Personalizm nie jest systemem politycznym konkurującym z innymi²⁶, choć może on inspirować do tworzenia partii politycznych²⁷ i nie może odrzucać zaangażowania politycznego²⁸. Zgodnie ze swoim przeświadczeniem o potrzebie dialogu wszelkich ruchów i ideologii, w trosce o osobę, Mounier nie ogranicza się do programowego wspierania jakiejś jednej opcji lub formacji filozoficznej, społecznej czy politycznej. Jego personalizm pozostaje otwarty na wszystkich, którym na sercu leży człowiek jako osoba. W przedmowie do *Co to jest personalizm?* pisał: „Można być chrześcijaninem i personalistą, socjalistą i personalistą, komunistą – a czemuż by nie – i personalistą”²⁹. Uważał personalizm za całościowe rozwiązanie problemów osoby, w odróżnieniu od propozycji spirytualistów i materialistów rozdziałających ciało i duszę oraz myśl i działanie³⁰. Osoba jest według niego jednością ciała i ducha³¹ – „człowiek jako z natury rzeczy istota złożona jest jak metal silny w postaci stopu”³². Personalizm Mounierowski nie

²¹ Zob. T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 24.

²² Zob. W. Słomski, *Duch...*, dz. cyt., s. 19.

²³ Zob. T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 25.

²⁴ Zob. E. Mounier, *Wprowadzenie do egzystencjalizmów oraz wybór innych prac*, Kraków 1964, s. 7nn; T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 61.

²⁵ Zob. E. Mounier, *Co to jest...*, dz. cyt., s. 165, 194.

²⁶ Tamże, s. 193; T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 68.

²⁷ Zob. E. Mounier, *Co to jest...*, dz. cyt., s. 181.

²⁸ Zob. tamże, s. 194nn.

²⁹ Tamże, s. 161.

³⁰ Zob. tamże, s. 165; zob. tenże, *Wprowadzenie...*, dz. cyt., s. 26.

³¹ Zob. tenże, *Wprowadzenie*, s. 21.

³² Tenże, *Co to jest...*, dz. cyt., s. 172.

jest czymś abstrakcyjnym, odpowiada bowiem na potrzeby osoby usytuowanej w konkretnej sytuacji historycznej³³, która realizuje się, będąc w konkretnym ciele, rodzinie, środowisku, danej ojczyźnie i epoce³⁴.

Realizm personalistyczny, jako próba całościowego wyjaśnienia tajemnicy osoby, przełamuje schemat dzielenia świata na dwie niezależne od siebie sfery: materialną i duchową³⁵. Według niego człowiek jest częścią natury jako byt naturalny, ciało jest wszędzie tam, gdzie jest człowiek³⁶. Osoba jest zarówno ciałem, jak i duchem, człowiek jest „cały «ciałem» i cały «duchem»”³⁷. Świadomość istnienia subiektywnego i istnienia cielesnego to, według Mouniera, jedno i to samo doświadczenie, bowiem nie można myśleć, nie będąc, czy też być bez ciała³⁸. Z jednej strony świat nie może obejść się bez człowieka, a i człowiek nie może obejść się bez świata³⁹. Usytuowanie osoby w naturze prowadzi do personalizacji natury i ma ją na celu. Osoba, zwracając się ku naturze, przekształca ją w taki sposób, by panował nad nią świat osobowy, a cała przynależność osoby do natury ma prowadzić do tego, by świat stał się „jakby rozszerzonym ciałem człowieka”, zespolonym z jego przeznaczeniem⁴⁰.

Odczytując historię świata i osoby, Mounier widzi dwie tendencje związane z wyłanianiem się osoby: ruch personalizacji i depersonalizacji. Ruch personalizacji, zaczynający się wraz z człowiekiem, polega na nieustannym rozwoju, przybieraniu coraz doskonalszych form ewolucji, pozwalających na wolne wybory, co w konsekwencji prowadzi do tworzenia ośrodków osobowych⁴¹. Rozwój osoby jest zagrożony przez stałą tendencję do depersonalizacji, która jest zagrożeniem nie tylko ze strony bezosobowej materii, lecz także swego rodzaju atakiem na życie na wielu jego płaszczyznach. Jest tym wszystkim, co hamuje rozwój osoby, by ta ostatnia była wolna i twórcza⁴².

Personalizm Mouniera jest sprzeczny ze wspólnotą⁴³ dla jasnego odcięcia się tego kierunku od indywidualizmu⁴⁴. Cechą wspólną personalizmów,

³³ Tamże, s. 194.

³⁴ Tamże, s. 177, 201.

³⁵ Zob. E. Mounier, *Personalizm*, w: tenże, *Wprowadzenie...*, dz. cyt., s. 21; J. Conhil, *Emmanuel Mounier...*, dz. cyt., s. 49; S. Kowalczyk, *Nurty personalizmu. Od Augustyna do Wojtyły*, Lublin 2010, s. 137.

³⁶ Zob. E. Mounier, *Personalizm...*, dz. cyt., s. 22.

³⁷ Tamże, s. 21; zob. T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 51; W. Słomski, *Duch...*, dz. cyt., s. 68.

³⁸ Zob. E. Mounier, *Personalizm...*, dz. cyt., s. 28; S. Kowalczyk, *Nurty...*, dz. cyt., s. 137; T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 52.

³⁹ Zob. E. Mounier, *Personalizm...*, dz. cyt., s. 27.

⁴⁰ Tamże, s. 29.

⁴¹ Zob. tenże, *Wprowadzenie...*, dz. cyt., s. 25.

⁴² Zob. tamże, s. 24nn; T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 61.

⁴³ Zob. E. Mounier, *Co to jest...*, dz. cyt., s. 164.

⁴⁴ Zob. tamże, s. 200.

nawet różnych ideowo, jest uwypuklanie tego, że osoba to nie wyizolowane, egoistycznie nastawione „ja”, ale świat osoby to „komunikowanie się świadomości”⁴⁵. Osobowe „ja” nie przeciwstawia się pojęciu „my”, które to właśnie wzbogaca i utwierdza „ja”, przeciwstawiając się formie bezosobowej, zagrażającej osobie⁴⁶. Osoba będąca jedyną rzeczywistością, która jest zdolna do komunikowania siebie, zanim stanie się sobą, kieruje się ku drugiej osobie, w niej istnieje, kieruje się ku światu i w nim także istnieje⁴⁷. To właśnie w świecie, wraz z innymi, osoba się potwierdza w proteście przeciw światu bezosobowemu. Najwyższa forma życia osobowego prowadzi do realizacji pełni osobowości, która wykracza poza doświadczenia „dla siebie”⁴⁸. Personalizm w wersji Mouniera to także przeciwwaga dla kolektywizmu, będącego skrajną odpowiedzią na indywidualizm. Personalizm to pomoc, by ustrzec osobę przed popadaniem w skrajności i obronić człowieka przed alienacjami zarówno indywidualizmu, jak i kolektywizmu, by pogodzić człowieka ze samym sobą, by nawet w grupie – wspólnocie – zawsze był sobą – osobą⁴⁹.

Podstawą bycia osobą w personalizmie Mouniera jest zdolność do komunikacji, która odróżnia ją od wszystkich innych bytów, i zwrot ku drugiemu człowiekowi, dzięki któremu osoba może poznać samą siebie, co jest całkowicie przeciwne postawie indywidualistycznej ześrodkowującej wszelkie swe troski na samej sobie⁵⁰. O doświadczeniu drugiej osoby Mounier mówi jako o pierwotnym doświadczeniu, w którym „ja” jest poprzedzone przez „ty” i „my” stanowiące rdzeń personalizmu⁵¹. Dążenie do społeczności osób jest „pierwszym aktem osoby”⁵². Społeczność czy też wspólnota osób nie jest zwykłą zbiorowością, kolektywem, ale rzeczywistością i wartością praktycznie taką samą jak poszczególna osoba⁵³. Ta ostanina nie może być nigdy traktowana jako środek do osiągnięcia jakiegokolwiek celu zarówno przez społeczność, jak i inną osobę, a prawdziwa wspólnota osób to miejsce, gdzie człowiek rozwija swoje powołanie jako osoba⁵⁴.

Poprzez ideę rewolucji personalistycznej Mounier pragnie stworzenia systemu ludzkiego i społecznego – wspólnotowego, zbudowanego na osobie jako *absolucie*, ale w żaden sposób nie *Absolucie*⁵⁵. Uważa per-

⁴⁵ Tamże, s. 201.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Tamże; zob. E. Mounier, *Wprowadzenie...*, dz. cyt., s. 37.

⁴⁸ Zob. tenże, *Co to jest...*, dz. cyt., s. 202.

⁴⁹ Zob. tamże, s. 209; T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 67.

⁵⁰ Zob. E. Mounier, *Personalizm...*, dz. cyt., s. 36nn; T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 71.

⁵¹ Zob. E. Mounier, *Personalizm...*, dz. cyt., s. 37; T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 52.

⁵² Zob. E. Mounier, *Personalizm...*, dz. cyt., s. 39.

⁵³ Zob. E. Mounier, *Révolution personaliste et communautaire*, w: tenże, *Oeuvres*, t. 1, Paris 1961, s. 175.

⁵⁴ Tamże, s. 175nn.

⁵⁵ Tamże, s. 175.

sonalizm za aktywnego członka „historycznego dramatu”; rewolucja, za którą się opowiada, jest połączeniem rewolucji moralnej i ekonomicznej. Obie się wzajemnie nie wykluczają, a wprost przeciwnie, są wobec siebie komplementarne, w pewien sposób współzależnione, a jedna bez drugiej nic nie znaczy i nie osiągnie zamierzonych celów⁵⁶.

III. CENTRUM PERSONALIZMU – OSOBA

Całe zainteresowanie personalizmu jest zogniskowane na próbie wyjaśnienia fenomenu osoby; historia personalizmu jest więc nierozłącznie związana z historią osoby jako centrum jego badań⁵⁷. Pomimo takiego założenia trudno w pismach Emmanuela Mouniera odnaleźć jedną, na wzór klasycznej, definicję człowieka – osoby. Podaje on wiele określeń, by przybliżyć się do tajemnicy osoby, ale stoi na stanowisku, że prawdziwą naturę człowieka poznamy dopiero na sądzie ostatecznym⁵⁸.

Według Mouniera podstawowym problemem spotykanym na drodze wyjaśniania pojęcia osoby jest to, że definiowaniu poddaje się przedmioty będące zewnętrzne wobec człowieka, a osoba jest właśnie tym, czego nie wolno traktować jako przedmiotu⁵⁹. Człowiek jako osoba – podmiot wymyka się definiowaniu i klasyfikacji⁶⁰. Nie jest ona jednym z wielu poznawanych przez człowieka przedmiotów, ale, będąc swoiście rozumianym *cogito*, jest „jedyną rzeczywistością, którą poznajemy i zarazem tworzymy od wewnątrz. Wszędzie obecna, nigdy nie jest dana”⁶¹.

Nauki szczegółowe poznają pewne pojedyncze aspekty osoby, które pomagają w jej zrozumieniu, ale jednocześnie nie wyjaśniają całości jej tajemnicy, tak jak „sto tysięcy zdjęć fotograficznych nie tworzy jeszcze człowieka, który chodzi, myśli i chce”⁶². Osoba nie jest c z y m ś, co jest wynikiem rozumowych analiz, nie jest „kombinacją cech [...] jest ona ostoją tego, co nie da się zinventory-

⁵⁶ Zob. tenże, *Co to jest...*, dz. cyt., s. 165; T. Płuzański, *Mounier*, dz. cyt., s. 86.

⁵⁷ Zob. E. Mounier, *Personalizm...*, dz. cyt., s. 11; J. Czarkowski, *Oblicza personalizmów. Konfrontacja antropologii filozoficznej E. Mouniera i P. Teilharda de Chardina*, Toruń 1994, s. 36; T. Płuzański, *Mounier*, dz. cyt., s. 61.

⁵⁸ Zob. E. Mounier, *Personalizm...*, dz. cyt., s. 7nn; W. Słomski, *Duch...*, dz. cyt., s. 88.

⁵⁹ Zob. E. Mounier, *Personalizm...*, dz. cyt., s. 8; J. Czarkowski, *Oblicza...*, dz. cyt., s. 34; S. Kowalczyk, *Nurty...*, dz. cyt., s. 136; T. Płuzański, *Mounier*, dz. cyt., s. 48.

⁶⁰ Zob. E. Mounier, *Personalizm...*, dz. cyt., s. 39; W. Słomski, *Duch...*, dz. cyt., s. 66.

⁶¹ E. Mounier, *Personalizm...*, dz. cyt., s. 9; zob. J. Czarkowski, *Oblicza...*, dz. cyt., s. 37nn; T. Płuzański, *Mounier*, dz. cyt., s. 48, 55; W. Słomski, *Introduction to thy philosophy of Emmanuel Mounier*, „Parerega” 1(2004), s. 29; tenże, *Duch...*, dz. cyt., s. 67.

⁶² E. Mounier, *Personalizm...*, dz. cyt., s. 9; zob. J.M. Burgos, *Personalizm. Autorzy i tematy...*, dz. cyt., s. 66; T. Płuzański, *Mounier*, dz. cyt., s. 54., W. Słomski, *Duch...*, dz. cyt., s. 20.

zować⁶³. Osoba to bardziej obecność niż byt, obecność czynna i niezgłębiona⁶⁴. Mounier, mówiąc o osobie, widzi ją jako przeżywaną działalność autokreacji, komunikacji i przynależności⁶⁵. Bogate wnętrze osoby nie jest nieuchwytnie, ale wyraża się poprzez twórczą działalność widoczną w danych sytuacjach, regułach i instytucjach⁶⁶. Trzeba jednak pamiętać o nieograniczonych rezerwach osoby, która nie wyczerpuje się całkowicie w tym, co ją wyraża⁶⁷, ale daje się poznawać poprzez analizy swych dzieł, które są jednak tylko wielorakimi kątami spojrzeń na tę samą rzeczywistość, i prawdziwe jedynie w powiązaniu ze wszystkimi⁶⁸.

Osoba nie jest indywidualum, jednostką. Jednostka to, według Mouniera, „rozpuszczanie się” osoby w naturze, rozumiane jako podleganie siłom, które nie pozwalają na osobową afirmację. Jednostka to ponowne zdobycie osoby przez naturę. Osoba jest w opozycji do jednostki, osoba jest „opanowaniem, wyborem, formowaniem i zdobywaniem siebie”⁶⁹. Osoba nie jest świadomością, którą mamy od niej. Zewnętrzne objawy osoby widzialne poprzez jej działanie, wewnętrzne nadzieje czy pragnienia wydają się niekiedy obce wobec osoby, jakby była niewidzialnym centrum, w którym wszystko się wiąże. Manifestuje się ona jako sekretny gość osobowych gestów i działań, ale nie daje się poznać spojrzeniem świadomości.⁷⁰ Osoba to nie osobowość. Znajduje się ona ponad osobowością, jest ponadświadomościowa i ponadczasowa⁷¹. Jest ona o b e c n o ś c i ą w człowieku i stanowi całą objętość człowieka⁷². Jest równowagą w długości, szerokości i głębokości, napięciem w każdym człowieku między trzema wymiarami duchowymi: tym, który wznosi się z dołu i jest wcielony w ciało, tym, który jest skierowany w górę i wznosi się do powszechności i tym, który jest skierowany na szerokość – do wspólnoty⁷³.

ZAKOŃCZENIE

Dla Emmanuela Mouniera centralnym problemem personalizmu jest osoba uznana za najwyższą wartość. Osoba żyje w świecie i jest jego częścią. Oddziałuje na świat, przetwarzając go na swoje potrzeby i poprzez swoje akty zewnętrz-

⁶³ E. Mounier, *Personalizm...*, dz. cyt., s. 49nn.

⁶⁴ Tamże, s. 50.

⁶⁵ Tamże, s. 10; zob. S. Kowalczyk, *Nurty...*, dz. cyt., s. 137; T. Płużański, *Mounier*, dz. cyt., s. 49.

⁶⁶ Zob. E. Mounier, *Personalizm...*, dz. cyt., s. 9nn.

⁶⁷ Tamże, s. 10.

⁶⁸ Tamże, s. 19.

⁶⁹ Tenże, *Révolution...*, dz. cyt., s. 176nn.

⁷⁰ Zob. tamże, s. 177nn.

⁷¹ Zob. tamże, s. 178 (*Elle est au-delà, supraconsciente et supratemporelle*).

⁷² Zob. tamże, (*La personne est le volume total de l'homme*).

⁷³ Zob. tamże; zob. też: J.M. Burgos, *Personalizm. Autorzy i tematy...*, dz. cyt., s. 68.

ne wyraża to, co w niej ukryte, co jest prawdziwą głębią tajemnicy człowieka – osoby. Personalizm, opracowywany przez Mouniera, nie jest zamkniętym systemem, ale tak samo jak osoba ludzka jest w trakcie nieustannego stawania się. Jest odpowiedzią na kryzys człowieka poszukującego swej tożsamości jako osoby w świecie.

BIBLIOGRAFIA

- Burgos J.M., *Personalizm. Autorzy i tematy nowej filozofii*, tłum. K. Koprowski, Warszawa 2010.
- Burgos J.M., *Personalizm dziś*, „Studia Włocławskie” 14(2012), s. 341-358.
- Conhil J., *Emmanuel Mounier. Sa vie, son oeuvre avec exposé de sa philosophie*, Paris 1966.
- Czarkowski J., *Oblicza personalizmów. Konfrontacja antropologii filozoficznej E. Mouniera i P. Teilharda de Chardin*, Toruń 1994.
- Gawryś C., *Aktualność Mouniera*, „Więź” 12(506) 2000, s. 22-24.
- Granat W., *Personalizm chrześcijański. Teologia osoby ludzkiej*, Poznań 1985.
- Kosicki P.H., *Promieniowanie personalizmu. Mounier, „Esprit” i początki „Więzi”*, „Więź” 2/3(592-593), s. 111-122.
- Kowalczyk S., *Nurty personalizmu. Od Augustyna do Wojtyły*, Lublin 2010.
- Kowalczyk S., *Personalizm – podstawy, idee, konsekwencje*, Lublin 2012.
- Kunicki Z., *Emmanuel Mounier – personalizm i pobocza*, „Studia Warmińskie” 43(2006), s. 103-111.
- Mounier E., *Co to jest personalizm?*, w: E. Mounier, *Co to jest personalizm? oraz wybór innych prac*, Kraków 1960.
- Mounier E., *Révolution personnaliste et communautaire*, w: E. Mounier, *Oeuvres*, t. 1, s. 135-416, Paris 1961.
- Mounier E., *Wprowadzenie do egzystencjalizmów oraz wybór innych prac*, Kraków 1964.
- Pater D., *Narodziny personalizmu chrześcijańskiego*, „Parerega” 4(2009), s. 43-53.
- Plużański T., *Mounier*, Warszawa 1967.
- Słomski W., *Duch personalizmu*, Warszawa 2008.
- Słomski W., *Introduction to thy philosophy of Emmanuel Mounier*, „Parerega” 1(2004), s. 21-41.
- Wieczorek W., *Emmanuel Mounier po latach*, „Więź” 6(500), s. 29-33.

SUMMARY

The term personalism and the problem of the mystery of person has long occupied a prominent place in the study of philosophy. One of the most famous proponents of the idea of

personalism is a French philosopher Emmanuel Mounier. His broad philosophical education has become an inspiration to attempt to create a philosophy defending the value of man as a person. Starting from Christian thought he tried, using multiple and sometimes conflicting philosophies, to build a personalistic system, the center of which is a person. It was reflected in his selection of collaborators publishing in his journal "Esprit", where philosophers of various denominations wrote, but the source of their common interests was a person. Personalism, according to Mounier, is a philosophy that comprehensively solves the problem of the person, on spiritual and material levels, and is a counterweight to the individualistic and collectivist tendencies. Trying to explain the mystery of the person, he does not give a precise definition, because the person is not the object, which can be simply defined. Personalism developed by Mounier is not a closed system, but just like the human being it is in the process of continuous becoming. It is a response to the crisis of man searching his identity as a person in the world.

Keywords

personalizm, person

Słowa kluczowe

personalizm, osoba